

РЕЦЕНЗИЯ

От: проф. д.н. Живко Иванов Драганов, катедра „Международно право и право на ЕС“, ЮФ на УНСС

Относно: дисертационния труд на Ана Лазарова на тема “Баланс между авторското право и обществения интерес: консистентност на политиката на ЕС”, представен за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.3. Политически науки, *докторска програма* "Европеистика - Медийна политика и право на ЕС"

Основание за представяне на рецензията е участието ми в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“, вписано в Регистъра на СУ за членове на научни журита под № 14/09.06.2022 г.

1. Информация за дисертанта

Ана Лазарова е завършила специалност “Право” в ЮФ на СУ „Св. Климент Охридски“ през 1999 година. Продължава обучението си в Авињонския университет, където през 2006 година получава магистърска степен по Европейско право. Участвала е в обучения в областта на авторското право в Световната организация за интелектуална собственост. От 2020 е зачислена като докторант към катедра „Европеистика“ на Философския факултет на СУ „Св. Климент Охридски“.

Професионалното развитие на докторанта разкрива траен интерес към медийната политика и към интелектуалната собственост. Ана Лазарова е адвокат и представител по индустриална собственост пред ПВ на Република България и пред

Службата на ЕС за интелектуална собственост. Тя е съучредител и Председател на сдружение „Цифрова република“, национален координатор на Creative Commons за България, член на Обществения съвет по информационни технологии и интернет управление към МТС. Участвала е в Работната група към Министерството на културата за транспонирането на Директива 2019/790. Владее английски, френски, руски и испански език.

2. Обща характеристика на дисертационния труд

Дисертационният труд представлява монографично изследване на особено актуален и значим за медийната политика, за европеистиката и за теорията и за практиката в областта на правото на интелектуалната собственост въпрос – баланса между авторските права и основните права в контекста на последните достижения на хармонизацията на авторското право в ЕС. Трудът има ясно изразен интердисциплинарен характер. Дисертацията е в обем от 333 страници и се състои от увод, пет глави, заключение и списък с използвана литература. Направени са 598 бележки под линия. Научният апарат включва над двеста (224) публикации на английски и на български език, значителна част от които са достъпни онлайн.

Във фокуса на научното изследване авторът е поставил авторскоправната реформа в ЕС, разгледана през призмата на равновесието между интересите на носителите на права от една страна и на ползвателите, от друга страна. Основно място заемат въпросите във връзка с колизията между правата на интелектуална собственост и основните права и относно конституционализацията на правото на интелектуалната собственост в ЕС.

В уводната част дисертантът определя обекта, предмета, целите и задачите на труда. Предмет на изследването е реформата на авторското право в ЕС като инструмент за балансиране на насрещни права и интереси. Авторът си поставя за цел да установи последователността на разглежданата реформа, най-вече по отношение на степента в която законодателните решения допринасят за постигането на баланс между разглежданите права. Според дисертанта нормативната уредба разкрива основни противоречия, които предопределят потенциални конфликти на ниво ЕС и на национално ниво. Основната изследователска теза е, че авторскоправната реформа в

ЕС съдържа небалансирани решения по отношение на колизията между авторски права и интересите на обществото и на ползвателите, както и че новите правила влизат в противоречие със съществуващата уредба на посочените отношения в ЕС. Обосновава се липсата на последователност в новите решения.

Глава първа е посветена на анализ на общите въпроси на авторскоправната реформа в ЕС. В нея авторът разглежда изключенията и ограниченията на авторското право като основен инструмент за балансиране на насрещни интереси. По-конкретно дисертантът изследва правната същност на изключенията и ограниченията на авторското право и факторите, които оказват влияние върху тях. Разкриват се несъвършенствата на изключенията като балансиращ инструмент, а преодоляването на тези недостатъци според автора може да се постигне посредством възприемането на изключенията като субективни права на ползвателите. Извършена е и класификация на изключенията в три основни групи. Отделено е внимание на въздействието на съдебната практика на СЕС по отношение на балансирането на основни права. От анализа на реформата авторът достига до извода за пълен неуспех по отношение на нейната последователност. В последната част на първата глава дисертантът разглежда характера на съюзните норми, чрез които се извършва авторскоправната реформа. Наблюдава се силно изразеното критично отношение на автора към последиците от авторскоправната реформа, което може в известна степен да се отдаде на неотчитането на принципа на предоставена компетентност на ЕС.

В следващите глави от дисертацията са разгледани последиците от авторскоправната реформа съответно в областта на образованието, опазването на културното наследство, разпространението на новини и по отношение на качването от страна на потребители в онлайн платформи на закриляно от авторското право съдържание. Всяка глава обхваща подробен анализ на новите положения и оценка на последиците от прилагането им. Формулират се конкретни предложения за усъвършенстване на уредбата. Някои от предложенията, например във връзка с определянето на критериите за установяване на представителност на организации за колективно управление на авторски права, са подробно аргументирани и много добре обосновани. В цялост авторът запазва критичния дух на изложението. В заключението

са представени в резюме теоретичните приноси на труда и предложенията *de lege ferenda*.

3. Оценка на научните и научно – приложните приноси на дисертационния труд

Дисертационният труд се отличава с множество достойнства и има редица научни и научно-приложни приноси, които се отнасят до две самостоятелни научни направления – политически науки и право. Анализът на явленията е извършен на ниво Европейски съюз и на национално ниво, което свидетелства за задълбочените познания на дисертанта не само в областта на европеистиката, но и в правната материя.

Трудът представлява научна новост и обогатява съществуващите научни знания у нас в специфичната област на медийната политика на Съюза, а също и в областта на хармонизацията на авторските права в ЕС и балансирането им с основните права, както и последиците и проблемите, които произтичат от този процес. Посочената тематика е слабо изследвана в българската научна литература. Научната новост се определя още от обстоятелството, че дисертацията има за предмет анализа на разпоредбите на Директива 2019/790, която все още е в процес на транспониране у нас, а правната уредба на посочените отношения не е била предмет на самостоятелно монографично изследване.

Част от научните приносите на труда надхвърлят пределите на българската наука. Сред тях е идентифицирането на недостатъците на авторскоправната реформа в ЕС като политики и посочването на конкретни проблеми и противоречия.

Приносен характер имат и някои от предложенията *de lege ferenda* във връзка с транспонирането на Директива 2019/790 у нас, сред които предложението за замяната на израза „грижа на добрия търговец“, със съюзното понятие „всички възможни усилия“; за предвиждане на специален ред в ЗАПСП за упражняване от страна на субективното право на потребителите, предвидено в Директива 2019/790; за включването на изключението за пародия като общо изключение в ЗАПСП и др. Правилно авторът е посочил, че замяната на израза „грижата на добрия търговец“ ще

предотврати смесване между две различни по своето съдържание понятия при прилагането на съответните разпоредби.

Следва да се посочат като самостоятелен принос направените от дисертанта предложения за усъвършенстване на нормативната уредба по отношение на законовите критерии за установяване на представителност на организациите за колективно управление на права. Направената критика на съществуващите законодателни решения е добре обоснована.

Приносен характер има изключително задълбоченото проучване на отделните насоки на авторскоправната реформа, извършена с Директива 2019/790. То обхваща всички елементи на тази реформа и има както теоретично, така и важно практическо и приложно значение. Анализът може да бъде полезен на националния законодател и на практикуващите специалисти, които работят в областта на авторските права.

Принос в областта на политическите науки и европеистиката представлява систематизацията на изключенията на авторското право в законодателството на Съюза с оглед тяхната идейна и политическа обосновка.

Подробното и задълбочено изследване на практиката на Съда на ЕС ще подпомогне бъдещи научни изследвания в областта на авторскоправната реформа и същевременно ще послужи като особено полезен и ценен инструмент в ръцете на практикуващите специалисти.

Необходимо е да се подчертае, че приносите на дисертационния труд се отнасят освен до областта на политическите науки и европеистиката и до различни области на правната наука, които включват правото на ЕС, правото на интелектуалната собственост и до защитата на основните права.

4. Оценка на публикациите

Публикационната активност на дисертанта е впечатляваща. За периода от зачисляването си до сега Ана Лазарова е публикувала общо дванадесет статии, доклади и други материали по темата, или свързани с темата на дисертационния труд. Шест от тях са на български и шест на английски език. Статиите са публикувани в авторитетни национални и международни периодични издания в областта на правото и

в областта на правото на интелектуалната собственост като сп. „Съвременно право“, Journal of Intellectual Property Law and Practice и др. и в онлайн платформи.

Докладите са представени на докторантски конференции в страната. Основната част от публикациите се отнася до различни аспекти на авторскоправната реформа в Европейския съюз, а други са посветени на различни проблеми на авторското право, в това число относно електронните книги, свободното използване на закриляни произведения и др.

5. Оценка на автореферата

Авторефератът включва представяне на структурата, обща характеристика и кратко изложение на съдържанието на дисертационния труд по глави. В самостоятелна точка от автореферата е направено изложение на доказването на изследователските тези и на изводите. Посочени са научните приноси на труда. Включен е списък на публикациите, които авторът е използвал.

Авторефератът отговаря на изискванията относно неговата форма и съдържание и отразява коректно научните и научно-приложните приноси на дисертационния труд.

6. Бележки и препоръки

Към дисертанта могат да бъдат отправени някои бележки и препоръки, които съм формулирал по-долу.

Прави впечатление силно изразеният критичен подход към политиката на ЕС в областта на хармонизацията на авторското право и към голяма част от новите законодателни решения. Авторът е подкрепил със сериозни аргументи формулираните тези, но част от тях могат да бъдат подложени на допълнителен анализ, който да доведе до различни изводи и заключения.

Макар дисертантът да е включил в изследването си въпросите относно компетентността на ЕС да законодателства в областта на интелектуалната собственост и в частност да извършва хармонизация на авторското право, той е пропуснал да обсъди значението на принципа на предоставената компетентност. Действително, политиката на ЕС и хармонизацията на авторското право могат да се определят като не достатъчно ефективни, непоследователни и фрагментарни. Могат да се споделят и

изводите, че това води до негативни последици по отношение на националната закрила. Но това положение е обективно обусловено от принципа на предоставената компетентност, съгласно който пределите и обхватът на компетентността на ЕС се определят от Договорите. Независимо колко важно е да се провежда пълна и последователна реформа, ЕС е ограничен само до приемането на онези правни норми, които са свързани с функционирането и развитието на вътрешния пазар. Допълнителни ограничения за съюзния законодател произтичат и от обстоятелството, че в рамките на споделената компетентност, в която категория попада вътрешния пазар, институциите следва да следят за спазването на принципа на субсидиарност. На този етап от развитието на ЕС пълна хармонизация на авторските права излиза извън компетентността на Съюза, а възможното развитие е ограничено именно до необходимото, за да се осигури функционирането на вътрешния пазар. Още повече, че авторските права включват редица неимуществени правомощия, които остават извън компетентността на ЕС. По посочените причини при критиката на реформата на авторското право следва да се очертаят пределите на възможната намеса на Съюза и на тази основа да се направят съответните изводи и препоръки.

Изключенията, които позволяват свободно използване на закриляни произведения се разглеждат от дисертанта най-вече като балансиращ инструмент при колизията между авторското право и основните права. Съществуват различни трактовки относно определянето на възможните ограничения на авторски права, така че от една страна да няма засягане на интересите на автора, а от друга да не се лишава широката публика от свободен достъп до закриляни произведения. Част от хипотезите на свободно използване на произведенията не са свързани пряко с възможната колизия на авторски и основни права и съответно с необходимостта от осигуряването на справедлив баланс между тях. Процесите на конституционализация на авторското право в ЕС са дискусийни в правната доктрина, тъй като те водят до установяването на прецеденти, които допълнително могат да фрагментират действащата нормативна уредба и да доведат до затруднения в правоприлагането. Всичко това може да бъде отчетено от автора в бъдещите ѝ изследвания.

Не могат да се споделят напълно и изводите относно новата уредба на мониторинга на съдържание, качвано от потребители в големите платформи. Новото

правило, което въвежда Директива 2019/790 следва да се разглежда като изключение от общия принцип на освобождаването от отговорност, който продължава да действа. Въпросното изключение не се отнася до всички онлайн доставчици, а само до ограничен кръг лица, който се свежда до големите онлайн платформи, а въвеждането на новия режим е във връзка с извличането на икономическа облага от страна на потребителите от поместване на защитено съдържание.

Направените критични бележки не променят изцяло положителното ми впечатление от представения дисертационен труд.

7. Заключение

Дисертационният труд на тема “Баланс между авторското право и обществен интерес: консистентност на политиката на ЕС” представлява оригинално научно изследване, което се отличава с множество достойнства и представлява ценен принос за развитието на науката и практиката в областта на политиките и закрилата на авторските права в Европейския съюз и у нас. Трудът отговаря на националните минималните изисквания, установени в ЗРАСРБ и в Правилника за прилагането му и следва да получи положителна оценка.

Въз основа на цялостното ми впечатление за качествата и достойнствата на труда, убедено предлагам на научното жури да вземе решение за присъждане на Ана Борисова Лазарова на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.3. Политически науки, научна специалност “Европеистика - Медийна политика и право на ЕС”.

27.06.2022

гр. София

Подпис:

проф. д.н. Живко Драганов